

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Tomasz Artymiuk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

SSN Paweł Wiliński

Protokolant Emilia Bieńczak

w sprawie **D. F.**

oskarżonego o czyn z art. 284 § 2 k.k.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu

w dniu 18 października 2023 r.,

skargi Zastępcy Prokuratora Rejonowego w Chełmie

od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie

z dnia 16 maja 2023 r., sygn. akt V Ka 323/23,

uchylającego wyrok Sądu Rejonowego w Chełmie

z dnia 13 stycznia 2023 r., sygn. akt VII K 510/21 i przekazującego sprawę do

ponownego rozpoznania,

na podstawie art. 539e § 2 k.p.k.

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w Lublinie do ponownego rozpoznania w
postępowaniu odwoławczym.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 13 stycznia 2023 roku, sygn. akt VII K 510/21, Sąd Rejonowy w Chełmie, uznał D. F. za winnego popełnienia występku z art. 284 § 2 k.k. i za to wymierzył mu karę 8 miesięcy pozbawienia wolności.

Od tego wyroku apelację wniósł obrońca oskarżonego zaskarżając orzeczenie to w całości i podnosząc zarzuty: obrazy przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, a mianowicie art. 7 k.p.k. oraz błędu w ustaleniach faktycznych, który mógł mieć wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia, wniósł alternatywnie o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonego od zarzucanego mu czynu, ewentualnie uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Chełmie.

Wyrokiem z dnia 16 maja 2023 r., sygn. akt V Ka 323/23, Sąd Okręgowy w Lublinie uchylił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w Chełmie i przekazał temu Sądowi sprawę do ponownego rozpoznania.

Skargę od wyroku Sądu odwoławczego złożyła Zastępca Prokuratora Rejonowego w Chełmie podnosząc w treści tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia naruszenie art. 437 § 2 k.p.k. „polegające na uchyleniu wyroku Sądu Rejonowego w Chełmie (...) z dnia 13 stycznia 2023 r. w sprawie o sygn. akt V Ka 323/23 i przekazanie przedmiotowej sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania w wyniku niezasadnego uznania, że w sprawie zaistniała bezwzględna podstawa uchylenia orzeczenia określona w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w wyniku tego, że przesłanki obrony obligatoryjnej zaistniały już na etapie postępowania przed Sądem I Instancji, podczas gdy ujawniły się dopiero w postępowaniu odwoławczym, co skutkowało błędną konkluzją Sądu Odwoławczego o zaistnieniu bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. i doprowadziło do niesłusznego wydania wyroku kasatoryjnego w sytuacji, w której to na etapie postępowania odwoławczego należało dopuścić dowód z opinii sądowo-psychiatrycznej na okoliczność zarówno zdolności oskarżonego do rozpoznania znaczenia

swoich czynów i pokierowania postępowaniem, możliwości prowadzenia obrony w sposób samodzielny i rozsądny, a także czy uzasadnione jest przyjęcie obrony obligatoryjnej wynikającej z art. 79 § 2 k.p.k.”.

Wobec tak sformułowanego zarzutu skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Lublinie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga wniesiona przez Zastępcę Prokuratora Rejonowego w Chełmie okazała się zasadna.

Z uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie (pkt 5.3.1) bezspornie wynika, że wyłączną przyczyną wydania w tej sprawie orzeczenia kasatoryjnego było stwierdzenie wystąpienia na etapie postępowania przez Sądem pierwszej instancji bezwzględnej przyczyny odwoławczej określonej w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k., której Sąd ten upatrywał w braku udziału obrońcy oskarżonego na dwóch terminach rozprawy głównej w sytuacji, gdy w jego ocenie zachodziła przesłanka obrony obligatoryjnej, o jakiej mowa w art. 79 § 2 k.p.k.

Analiza dokumentacji zgromadzonej w aktach niniejszej sprawy nie pozostawia natomiast żadnych wątpliwości, że o bezwzględnej przyczynie odwoławczej określonej w powołanym przez sąd *ad quem* przepisie nie może być mowy.

Słusznie w uzasadnianiu wniesionej skargi stwierdzono, że u oskarżonego D. F. ani na etapie postępowania przygotowawczego, ani na etapie postępowania przed Sądem pierwszej instancji, prowadzące to postępowanie organy procesowe nie stwierdziły okoliczności utrudniających obronę.

Podejrzany w toku postępowania przygotowawczego w trakcie przesłuchania w Prokuraturze Rejonowej w Chełmie w dniu 6 lipca 2021 r. stwierdził, iż jest zdrowy i nie leczył się psychiatrycznie ani neurologicznie (k. 266). Również na rozprawie w dniu 29 marca 2022 r. oświadczył, że nie leczył się psychiatrycznie, neurologicznie ani odwykowo (k. 383). Nie przedstawił także na tych etapach postępowania ani on, ani jego obrońca

uczestniczący w rozprawie od dnia 29 marca 2022 r., żadnej dokumentacji w tym zakresie. Nie ujawniły się też żadne inne okoliczności mogące skutkować zaistnieniem jakichkolwiek wątpliwości co do stanu poczytalności oskarżonego lub wskazujące na niemożność prowadzenia przez niego obrony w sposób samodzielny i rozsądny.

Trafnie w pisemnych motywach skargi jej autorka zauważyła, że w niniejszej sprawie nie zostało wydane postanowienie zawierające stwierdzenie sądu *meriti*, iż obrona jest niezbędna ze względu na wystąpienie okoliczności utrudniających obronę. Tymczasem jest to warunek *sine qua non* do przyjęcia, że w danym postępowaniu – z uwagi na wystąpienie okoliczności wskazanych w art. 79 § 2 k.p.k. – doszło do uchybienia określonego w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. związanego z obroną obowiązkową.

W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że konstytutywnym elementem obrony obowiązkowej – na podstawie z art. 79 § 2 k.p.k. – jest ocena sądu wyrażona w postanowieniu, iż obrona jest niezbędna ze względu na wskazane wyżej okoliczności. Dopóki taka decyzja nie zapadnie, mimo że są nawet spełnione warunki do ustanowienia obrońcy, nie ma mowy o obronie obowiązkowej. Obowiązek posiadania obrońcy powstaje od momentu wydania postanowienia, w którym sąd uznał obronę za niezbędną (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 stycznia 2007 r., V KK 403/06; z dnia 9 stycznia 2013 r., III KK 330/12; z dnia 10 kwietnia 2014 r., IV KK 88/14). To sąd decyduje, czy oskarżony musi mieć obrońcę ze względu na okoliczności utrudniające obronę. Tylko niewykonanie przez sąd własnej decyzji rodzi skutki z art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 2012 r., III KK 371/11; tożsamo K. Eichstaedt (w:) D. Świecki (red.): Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2017, t. I, s. 400; R. A. Stefański (w:) R. A. Stefański, S. Zabłocki (red.): Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 1-166, Warszawa 2017, t. I, s. 910 i nast.). Tak więc obrona uregulowana w art. 79 § 2 k.p.k. ma charakter względnie obowiązkowy, gdyż jej istnienie jest zależne od decyzji sądu. Trafnie ujął to Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 1 marca

2016 r., IV KK 4/16: „o zaistnieniu bezwzględnej przyczyny odwoławczej, o jakiej mowa w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. w zw. z art. 79 § 2 k.p.k., można mówić jedynie wtedy, gdy sąd, przed którym toczy się postępowanie uzna, że oskarżony obrońcę mieć musi ze względu na okoliczności utrudniające obronę, a następnie prowadzi postępowanie nie wyznaczając obrońcy z urzędu, pomimo że oskarżony sam obrońcy nie ustanowił. Dla stwierdzenia, że ta bezwzględna przyczyna odwoławcza wystąpiła, nie wystarczy zatem wykazać, iż w realiach rozpatrywanej sprawy zachodziły przesłanki obrony obligatoryjnej, o jakiej mowa w art. 79 § 2 k.p.k. Obligatoryjność obrony powstaje bowiem dopiero w wyniku sądowego uznania, że oskarżony musi mieć obrońcę” (zob. też postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 4 grudnia 2019 r. V KK 530/18; z dnia 12 maja 2022 r., IV KO 169/21).

Wniosek dowodowy o dopuszczenie dowodu z opinii sądowo-psychiatrycznej biegłych lekarzy psychiatrów na wskazane wcześniej okoliczności został złożony przez obrońcę oskarżonego dopiero na etapie postępowania przed Sądem odwoławczym w związku ze sporządzoną i przedłożoną wówczas do akt postępowania opinią psycholog Joanny Nowakowskiej z dnia 11 maja 2023 roku. Sąd Okręgowy w Lublinie oddalił ten wniosek dowodowy nie przytaczając w treści postanowienia argumentacji wskazującej na powody takiej decyzji procesowej, a przywołując jedynie podstawę prawną swojego rozstrzygnięcia. Argumentacja w tym przedmiocie wskazana została dopiero w uzasadnieniu wyroku tegoż Sądu, a wynika z niej, że to dopiero Sąd drugiej instancji na etapie kontroli apelacyjnej, po przesłuchaniu oskarżonego, powziął wątpliwości, uznając za niezbędny udział obrońcy z uwagi na okoliczności utrudniające obronę. Z tym też momentem (po ewentualnym wydaniu stosownego postanowienia) udział w czynnościach procesowych obrońcy stałby się konieczny, czego nie można przenosić na wcześniejszy etap postępowania.

W ocenie Sądu Najwyższego, w realiach niniejszej sprawy Sąd odwoławczy mógł uzupełnić zgromadzony w sprawie materiał dowodowy zasięgając opinii biegłych lekarzy psychiatrów na wskazane już wcześniej okoliczności. Po stwierdzeniu wystąpienia przesłanek obrony obligatoryjnej

Sąd drugiej instancji mógł również, mając na względzie zasady ekonomiki procesowej, ponownie przeprowadzić z udziałem obrońcy oskarżonego te czynności postępowania dowodowego, w tym przesłuchanie istotnych w przedmiotowej sprawie świadków, w odniesieniu do których w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji przy odbieraniu od nich zeznań nie był obecny obrońca, co bez wątpienia umożliwiłoby mu właściwe odniesienie się do zarzutów zawartych w apelacji. Nie można wszakże zapominać, że obecny model postępowania odwoławczego nie tylko uprawnia, lecz wręcz obliuguje sąd *ad quem* do szerokiego prowadzenia postępowania dowodowego, w szczególności w zakresie niezbędnym do rozpoznania poddanego kontroli instancyjnej zwykłego środka odwoławczego.

W oparciu o przedstawione wyżej зауваження rację przyznać należy skarżącemu, który stwierdził we wniesionej skardze, iż Sąd Okręgowy w zaskarżonym wyroku dopuścił się uchybienia przepisowi art. 437 § 2 k.p.k. Z tego też powodu skargę tę uwzględniono, co skutkowało koniecznością uchylecia przez Sąd Najwyższy zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w Lublinie do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

W ponowionym postępowaniu sąd *ad quem* rozważy celowość uzupełnienia postępowania dowodowego poprzez ewentualne dopuszczenie opinii sądowo-psychiatrycznej, a w wypadku uznania, że w sprawie tej udział obrońcy w czynnościach procesowych, o których mowa w art. 79 § 3 k.p.k., jest obowiązkowy i dla rozpoznania zarzutów apelacyjnych niezbędne jest odebranie zeznań od świadków przesłuchanych przed Sądem pierwszej instancji w dniach 16 listopada 2021 r. i 17 grudnia 2021 r., przeprowadzi również w tym zakresie uzupełniające postępowanie, kierując się wskazaniem zawartymi w niniejszym uzasadnieniu.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy orzekł, jak w wyroku.

(r.g.)

